

VLIJT EN ZUINIGHEID

Honderd jaar uit het leven van Johanna de Wit-Grit uit Nijensleek

Mevrouw Jo de Wit zit als 95 jarige nog vief in haar juist betrokken appartement in “De Menning”. Tijdens haar leven in bijna honderd jaar heeft ze veel veranderingen meegemaakt. Enkele van die levenservaringen die zij opdeed, en die velen zullen herkennen, hebben we hier opgeschreven.

Jo de Wit. Foto Marrie Marks-de Wit.

Op 31 januari 1920 werd Johanna Grit geboren op Kalteren. Zij is de dochter van Arend Grit en Geertje Kloosterman en de laatste uit een gezin van zeven kinderen. In de jaren 1920 van de vorige eeuw moest in de nieuwe vreedstijd op het platteland hard worden gewerkt om alle eindjes aan elkaar te kunnen knopen. Vader Arend was landarbeider en moeder Geertje deed het huishouden en de opvoeding. Zuinigheid met vlijt werd een gewoonte.

Werken

Als jong meisje moest Jo al gaan werken. Op veertienjarige leeftijd stopte ze na 7 jaar lagere school met schoolgaan. Op een zaterdag ging ze van school en de volgende dag al werd Jo “besteed”, zoals dat heette. Ze kon aan het werk bij het etablissement Berk en Heuvel aan de weg naar Wateren. Het logement was enkele jaren daarvoor gebouwd.

Jo kreeg f. 1,50 in de week voor werktijden van 8 uur ’s morgens tot 7 uur ’s avonds. Zeven dagen per week. Geen vakanties, ook in de zomer niet. Haar werk bestond uit schoonmaken, bedden opmaken, eten klaarzetten en andere huishoudelijke klussen. Ze kon wel gratis de maaltijden mee-eten.

Bij haar start kreeg ze natuurlijk de “is ze wel te vertrouwen”-behandeling. Daartoe liet de eigenaar “achteloos” een gulden achter op een slaapkamer. Moeder Geertje had Jo daar al voor gewaarschuwd en twee guldens later zei Jo dat het zo wel genoeg was. Die guldens werden vanaf toen niet meer ingezet.

De geldelijke verhoudingen waren wel eens wat scheef. Zo nu en dan kwam er in het logement een vertegenwoordiger langs. Deze vroeg bij het ontbijt om een “vier-minuten eitje”. Voor het vier minuten koken van een ei kreeg Jo maar liefst een kwartje. Dat was meer dan ze op een hele dag verdiende.

Een gulden per week voor een fiets

Al snel had Jo een nieuwe fiets nodig. Fietsen waren duur. Bij Lammert Rolden in Diever kostte een fiets maar liefst f. 27,50. Er moest, gezien de werktijden, ook een lamp op: nog eens f. 5,00. De fiets werd gekocht en van die f. 1,50 inkomsten in een week werd f. 1,00 gebruikt voor de aflossing. Dat zou dus meer dan een half jaar gaan duren voor de fiets was afbetaald. En in de tussentijd moest Jo met een magere twee kwartjes per week door het leven gaan. Maar op een gegeven moment vertelde moeder dat de fiets inmiddels was afbetaald en dat Jo haar hele loon weer voor andere dingen kon gebruiken.

Bijvoorbeeld om mooie, rode bussen voor levensmiddelen die in het logement werden gebruikt, voor moeder te kopen. Die moesten f. 1,00 gulden per bus kosten.

De tachtig jaar oude bussen die Jo voor moeder voor maar liefst f. 1,00 per stuk kocht.

foto Marrie Marks-de Wit.

Ter vergelijking: een heel witbrood kostte in die tijd f. 0,09 (nu, omgerekend, f. 3,00/€1,80). Suiker kostte f. 0,25 per kilo (nu, omgerekend, f. 2,10/€1,00)

Het bovenste plaatje bevat een ponsgaatje. Over deze fiets werd geen belasting geheven.

Wel moest ze de fietsbelasting betalen. Al vanaf de uitvinding van de fiets werd er belasting geheven op het bezit van een fiets: in de jaren 1930 was de belasting f. 2,50. Je kreeg dan een fietsplaatje dat op het rijwiel moest worden bevestigd om te laten zien dat je deze belasting had betaald. Het is duidelijk dat dit plaatje een gewild artikel was, en daarmee zeer diefstalgevoelig.

Toen de crisis in de dertiger jaren toesloeg hoefden werklozen geen fietsbelasting te betalen. Zij kregen een gat in hun plaatje geponst om dat aan te tonen. Dat was zeer tegen hun zin, want dat gat werkte als een stigma: “Dit hier is een werkloze!” Op het verstoppertje van zo’n gat door het plaatje vast te maken met een dikke schroef door dat gat stond vervolgens ook nog een stevige boete die op kon lopen tot f. 70,00!

Jo bleef drie jaar werken in het logement. Toen haar jongste zuster ging trouwen en het ouderlijk huis verliet, was Jo thuis nodig. Moeder verkeerde niet in een goede gezondheid. De baan werd opgezegd en Jo werd mantelzorgster. De mantelzorg die na zoveel jaren inmiddels weer volop in onze samenleving is teruggekeerd. De inkomsten van Jo vielen natuurlijk wel weg.

De oorlog

Dansavonden waren voor en tijdens de oorlog één van de weinige mogelijkheden tot vertier en wat ontspanning. Op deze wijze vond Jo haar partner op 22 juni 1941. Op deze zondagavond was er dansen in Café Slagter aan de Hoofdweg. Jo’s oog viel op een knappe man uit Nijensleek: Teeuwes de Wit. Hij was weliswaar ruim tien jaar ouder, maar dat was geen hinderpaal. Zij bleven elkaar gedurende de oorlog regelmatig zien: “hadden verkering”.

Dat kon in de beginjaren van de oorlog nog wel. Het leven op het platteland ging eigenlijk ongemoeid door. Men merkte niet veel van de oorlog en er was geen oorlogsgeweld.

Dat werd in het laatste eind van de oorlog wel anders. De Duitse bezetter liet de Nederlandse Landwacht meedogenloos zoeken naar, zoals zij het noemden, terroristen. De represailles tegen de bevolking werden steeds brutaler. Op 10 april 1945 (zie KS 11) werden elf willekeurige bewoners van Diever geëxecuteerd, omdat een Duitse bevelhebber er was doodgeschoten. Jo kon de schoten horen. Haar zuster en haar echtgenoot kwamen na de schietpartij haastig uit Diever naar Kalteren. Uit angst, omdat ze vreesden dat de bezetter en zijn collaborateurs nog veel meer gekke dingen zouden doen.

Getrouwd

In 1946, toen alles heel langzaam weer een loop nam, trouwden Jo Grit en Teeuwes de Wit. Maar waar te wonen. Eerst nog een maandje in Kalteren (*niet* samen met echtgenoot; die bleef in Nijensleek wonen). Maar eind mei

had echtgenoot woonruimte gevonden. Ze konden een kamer krijgen bij boer Sake Posthumus in Vledder aan de Brink. Aan de oostkant kregen ze één kamer waarin ze moesten leven. Een jaar later werd hun eerste kind Marrie geboren. Ook zij moest in deze ene kamer erbij.

Waar je ook woonde, iemand werd gezocht om mee te doen aan de dagelijkse plichtplegingen om de buurt en het dorp te helpen. Begin 1949 overleed een buurvrouw. Pieter Dolsma, die schuin tegenover Posthumus, woonde kwam langs om te vragen of Jo mee wilde helpen om af te leggen en ook bij de verdere voorbereidingen voor de begrafenis in te springen, zoals het schenken van koffie. In korte tijd overleden nog twee mensen in de buurt. Voor het koffie schenken na de begrafenis kocht Jo, op advies van vader, een stuk witte stof en maakte daar een representatief schort van. Het hoorde er allemaal bij en iedereen deed zijn deel.

Het schort dat Jo maakte voor het koffieschenken tijdens begravenissen. (Foto Marrie Marks-de Wit.)

Achter de twee ramen rechts van de deur woonde de familie De Wit.

Bouwspaarkas

In 1950 kreeg de familie De Wit de mogelijkheid om in Nijensleek een nieuw te bouwen huis te kopen. De financiering ging via een zogenaamde *bouwspaarkas*. De eerste bouwspaarkas werd in 1946 in Drenthe opgericht: de *Bouwkas Drentse Gemeenten*. Wat deed deze instelling?

Na de oorlog ontstond er in Nederland een grote woningnood. Landarbeiders, fabrieksarbeiders en kleine zelfstandigen hadden geen mogelijkheden om een huis te laten bouwen. Dat liet hun financiële situatie niet toe. Huurwoningen waren al helemaal niet beschikbaar. Om dan toch een huis te laten bouwen kon iemand lid worden van een bouwspaarkasvereniging. Dat is nu in Nederland een onbekende wijze van het financieren van een huis, maar in Duitsland en Noorwegen bijvoorbeeld is dit een zeer gebruikelijke methode.

Iemand wordt lid van de vereniging en spaart elke maand een bedrag gedurende een minimum aantal jaren (meestal drie). De vereniging (met op de achtergrond de gemeente) beheert dit geld en wanneer iemand voldoende had gespaard werd diens inleg plus een rentebedrag uitgekeerd. Iemand kon dan met dat geld een aanbetaling doen voor een huis en een verdere lening tegen een redelijke rente krijgen om het huis te kopen. Dit deed de familie De Wit. Zij spaarden f. 8,00 per week. Dit werd elke week opgehaald door de welbekende heer J. Beute.

Vergadering Bouwkas Noord-Nederlandse Gemeenten

HEERENVEEN. Donderdagavond werd in hotel Vernimmen onder voorzitterschap van de heer K. de Wilde een vergadering gehouden uitgaande van de afdeling Heerenveen van de Bouwkas Noord-Nederlandse Gemeenten. Bij afwezigheid van de secretaris, de heer B. A. Koning, werd het jaarverslag door de voorzitter gelezen. Het ledental bedroeg op 1 Januari 1950 77, terwijl in het afgelopen jaar aan 12 leden een bouwvergunning kon worden gegeven.

De heer Witvoet van Assen gaf een uiteenzetting over oprichting, doel en werkwijze van de bouwkas. In 1945 had ons land een tekort van ruim 300.000 woningen. Thans is dat getal nog even groot. Het groot aantal huwelijken is hier de oorzaak van. De regering zat in 1925 met nog een moeilijkheid, de huisvesting betreffende, n.l. de wanverhouding tussen de kostprijs van een woning en het loon. Particuliere woningbouw werd onmogelijk. Daarom was het rijk genoodzaakt zelf te bouwen, te exploi-

de rente ontvangt en in de tweede periode interest moet betalen.

Voor men kan bouwen, moet men aan drie voorwaarden voldoen. 1. Twintig procent van de rendabele kosten gespaard hebben. 2. Een jaar spaarder zijn. 3. In de afdeling aan beurt zijn.

Wanneer de bouwspaarner nu zijn huis in gebruik neemt, heeft hij nog 30 jaar de tijd de 80 % af te lossen.

De hypotheek wordt verleend onder de volgende voorwaarden: a. onopzegbaar van de zijde der bouwkas; b. vaste rentevoet; c. mag vervroegd worden afgelost.

Vervolgens zette spreker de financieringsregeling uiteen, zoals die door de regering is ingesteld.

Na de pauze werd druk gebruik gemaakt van de gelegenheid om vragen te stellen, welke door de heer Witvoet duidelijk en afdoende beantwoord werden.

Fragment uit het "Nieuwsblad van Friesland" van 2 februari 1950. Hierin worden enkele redenen gegeven voor de oprichting van bouwspaarkassen en de voorwaarden waaraan een deelnemer moet voldoen (bron: delpher.nl).

Het huis aan de Schoolweg in Nijensleek waar de familie de Wit woonde. Boven als borduurwerk van Jo de Wit.

Uiteindelijk kochten ze in Nijensleek aan de Schoolweg naast de school een stukje grond en lieten daarop een huis bouwen. In 1955 werd daar hun tweede kind, Arie, geboren.

Dubbel werk

Er moest dus brood op de plank komen. Dat kwam er op neer dat vader Teeuwes heel hard ging werken. Hij werkte al bij Van der Heide Bouwmaterialen. Dit betekende dat hij vaak stenen moest ophalen in Limburg. Dat waren lange ritten en hij ging in één dag op en neer: heel vroeg weg, heel laat thuis. Voor het hanteren van de stenen gebruikte hij speciale hard rubberen handschoenen (“koetjes” genaamd). Na Van der Heide kwamen Boersma en Knoop in het pand. Tegenwoordig is het bedrijf van Van den Berg.

In de periode Boersma ging Teeuwes de Wit ook nog werken bij Kornelis Kunstthars in Steenwijk. Een dubbele baan. Dit betekende dat hij zowel overdag als ’s nachts aan het werk was. Hij was voor de kinderen letterlijk “de man die ’s zondags het vlees kwam snijden” geworden. De dubbele baan was natuurlijk niet lang vol te houden. Uiteindelijk kwam hij op de Melkfabriek in Wapserveen terecht waar Teeuwes de Wit tot zijn pensioen heeft gewerkt.

Ook thuis werd een steentje aan de inkomsten bijgedragen. In de jaren vijftig en ook nog wel later kwam het vaak voor dat een (slaap)kamer, in dit geval beneden, werd gebruikt voor kostgangers. Zo ook in huize De Wit. Jo had bijvoorbeeld een poos meester Kamans van de school onder dak. Toen het oorlogsvliegveld in Havelte werd “verbouwd” sliepen twee arbeiders uit Noord-Holland in één bed. Later kwamen ook tuinhazen (leerlingen van de tuinbouwschool) in de kost.

Het kostte wat privacy, maar werd goed gemaakt door een paar gulden extra inkomsten. Privacy was, ook daarom, in die tijd nog niet zo’n belangrijk gegeven als tegenwoordig.

Streekverbetering

De moderne tijd ging niet aan de familie voorbij. De radio werd aangepast en kon op batterijen of een accu werken. De transistorradio kwam wat later.

Er kwam het plan *Streekverbetering* (zie KS 10) vanuit Den Haag. Voor de Gemeente Vledder liep dit plan van 1957 tot 1963. Naast maatregelen om de ontwikkeling van de landbouw op het platteland te ondersteunen (mechanisatie en zijn grote investeringen), kwam er ook sociaal-economische onder-

steuning voor bijvoorbeeld woningverbetering. Aan de Schoolweg werd hier ook gebruik van gemaakt. Het kolenhok werd omgebouwd tot douche.

Echter, een deel van een diepvrieskluis (zie KS 28) was niet aan Jo besteed. De redenering was eenvoudig dat ze nooit zoveel vlees zouden hebben wat in een diepvrieskluis zou passen. In de jaren 1960 werd het 2-pits gasstel op butagas vervangen door een gasfornuis op Gronings aardgas.

Ook het dorp Nijensleek ontkwam niet aan de “ontwinkeling”. De gevolgen van schaalvergroting van bedrijven is voor het winkelbestand in het dorp duidelijk. In de jaren 50 telde Jo zo’n 15 kleine zelfstandigen, bakkers, kruideniers, een galanteriezaak, smederijen, slagerij, transportbedrijven. Dat zijn er nu nog maar drie? (zie ook: KS 12, 3, 26, 30)

Bijna 65 jaar woonde Jo de Wit aan de Schoolweg. In het voorjaar van 2015 vond ze dat het tijd werd om het huis te verlaten en in een veiliger omgeving te gaan wonen: *De Menning*. Daar werd ze onlangs 96 jaar. Een eeuw in een leven waarin heel veel veranderde.

Gert Kiers

